

RUDOLFOVI MARTANOVIČOVI

Bratislava dňa 22. októbra 1946

Súčasnou poštou posielam predsedovi Národného výboru Plátkovi list, ktorého odpis prikladám. Za odkladom mojej cesty do USA neväzí, prirodzene, nijaká príčina iná, než ktorú uvádzam v liste predsedovi Plátkovi. Viem si predstaviť, že nový odklad mojej cesty vyvolá rozčarovanie v kruhoch súdruhov a azda i taký dojem, že medzi reprezentantmi slovenských strán nie je jednota. Takýto dojem však by nebol správny. Stojíme všetci pred veľkými i ťažkými úlohami a tak naše domáce úlohy ako aj Vám všetkým dobre známe medzinárodné politické okolnosti prihovárajú sa za to, aby sme opätovne odložili cestu do USA. No vzhľadom na to, že Vaše prípravy veľmi pokročili a vzhľadom na to, že i doma sa isté prípravy porobili, predseda DS dr. Lettrich rozhodol sa, že pôjde trebárs i sám.

Nevidím stadiaľto dosť dobre do réžie zájazdu. Neoficiálne ide s Lettrichom dr. Hodža, generálny tajomník Demokratickej strany a v Amerike má sprevádzať dr. Lettricha Šebík-Múdry. V tomto zostavení, prirodzene, nie je reprezentovaná slovenská národná delegácia a keby i za mojej účasti mal byť zájazd režírovaný podľa predstáv Šebíka-Múdreho, nezodpovedalo by poslanie delegácie tým predstavám, ktoré my tu doma máme. Obávam sa totiž, že v americkom prostredí má byť pri prejavoch tejto delegácie rehabilitovaná politika dr. Milana Hodžu. Bolo by rozhodne nesprávne, keby takéto pokusy považovali sa za oficiálne mienenie dnešného Slovenska. Vývoj ani u nás ani vo svete nedal za pravdu dr. Hodžovi. Jeho poňatie slovenskej národnej pozície v obnovenom Československu je vonkoncom iné než naše, i keď proti strnulej československej línii prihovárал sa dr. Hodža v Amerike za uznanie slovenskej národnej svojbytnosti. Jeho poňatie bolo ty-

picky agrárnickej, typicky buržoáznej. A hlavne, bolo bližšie ľudáckemu ponímaniu veci než ponímaniu nášmu. Ale čo je najdôležitejšie, celú svoju konšteláciu česko-slovenskú, trebárs odlišnú od stavu predmníchovského, videl v inej zostave medzinárodnej. Videl ju v súvisení s ostatnými štátmi hraničiacimi s nami, bez Sovietskeho zväzu, ba protisovietskym.

Ak majú starí prívrženci dr. Hodžu v úmysle rehabilitovať jeho politiku a ak sa o to na americkej pôde pokúsia, nemá to nič spoločné s Národným frontom a ani s terajším národným kurzom v Československu.

Vám, súdruh Martanovič, som ešte dlžný odpoveď na list, ktorý ste mi poslali 24. augusta, menovite pokiaľ ide o správu zo Slovenska. Na tento list Vám odpoviem buď sám, buď niektorý stranický pracovník, veľmi obšírne, aby ste v tlači a prejavoch mali dosť argumentov. I do tých čias však prosím Vás ešte raz o prepáčenie, ak som skomplikoval Vaše plány tým, že do USA opäť som nešiel. Opakujem, čo som napísal v liste predsedovi Plátkovi, že, tak dúfam, po prekonaní domácich zložitých úloh a po vyjasnení medzinárodnej situácie, ktorá nastane po vašich voľbách, prideme sa s reprezentatívnou národnou delegáciou.

S priateľským a súdružským pozdravom

Váš
L. Novomeský

V. S. Plátkovi písal Novomeský 21. X., že nemôže prísť do USA pre „nové a nové úlohy“, najmä v súvislosti s presídľovaním Slovákov z Maďarska a odsunom Maďarov od nás. Parížska konferencia riešenie problému ponechala na priame rokovania čs.-maďarské. „Prípravy týchto rokovaní vyžadujú si aktívnu účasť všetkých politicky činných ľudí...“ Okrem toho sa dokončujú prípravy dvojročného plánu, otvára sa mnoho nových škôl...

Novomeský ubezpečuje Plátka i Martanoviča, že nemá iné príčiny zrieknuť sa zájazdu okrem uvedených. Lenže — 26. IX. napísal Širokému: „V utorok dňa 24. t. m. navštívil som predsedu SNR dr. Lettricha a oznámil som

mu, že pre neprestajné útoky podnikané proti školskému rezortu a preto, že mám podozrenie, že moja neprítomnosť v Bratislave sa využíva na podryvávanie autority vedenia školskej správy, rozhodol som sa Bratislavu nepoúšťať a proponovanú cestu do Ameriky odriecť.

Povedal som mu tiež, že toto svoje rozhodnutie som oznámil Predsedníctvu Strany, ktoré ho vzalo na vedomie a schválilo. Pán predseda Lettrich — podľa môjho názoru veľmi správne — poukazoval na to, že nás už v Amerike čakajú a ďalší odklad našej cesty by mal za následok rozličné nesprávne výklady, na čo chcem aj Teba osobitne upozorniť. Dr. Lettrich Ťa v tejto veci vyhľadá. K Vášmu rozhovoru chcem Ťa upozorniť len na toto: Ja na svojom rozhodnutí zotrvám, odporúčal by som však nájsť nejaké riešenie, aby naši v Amerike neboli sklamaní. Budem Ti povďačný, ak spolu s dr. Lettrichom takéto riešenie vymyslíte.“

V ten istý deň písomne prosí Lettricha o ospravedlenie, že ihneď nevybavuje veci, na ktorých sa dohodli, lebo musí odcestovať do Paríža. (Prosí ho aj, aby nezdržiaval prísľub Preds. SNR honorovať záväzky Nár. obrody.) A len akoby mimochodom pripíše: „O mojom rozhodnutí nezúčastniť sa cesty do Ameriky, ako aj o tom, že Predsedníctvo KSS toto rozhodnutie schválilo, je informovaný tiež dr. Husák. Pretože je menej osobne zainteresovaný na veci ako ja, mohol by Ti objektívnejšie vysvetliť celú záležitosť. Vyzvi ho na rozhovor o tejto veci, pričom — pravda — pohováraj sa i s ministrom Širokým. Ale rozmanité úlohy, ktoré nám prichodí riešiť, utvrdzujú ma v rozhodnutí cestu do USA neuskutočniť.“

Pracovníkovi Veľvyslanectva ČSR v USA Vladimírovi Houdkovi napísal 22. X.: „Mne osobne domáce príčiny nedovoľujú do USA odísť, podľa úsudku vlády, najmä MZV, ani medzinárodné pomery nie sú priaznivé pre uskutočnenie cesty do USA... Viem, že nebudú naši nadšení pre tento nový odklad, ale akokoľvek premýšľam o veci, nemôžem nechať úrad na dlhší čas opustený...“

S Lettrichom mal ísť — a aj šiel — do USA dr. Fedor Hodža (1912—1968), syn dr. Milana Hodžu (1878—1944), jedného z hl. predstaviteľov agrárnej strany, po r. 1918 min. pre zjednotenie zákonodárstva, poľnohospodárstva a školstva, v r. 1935—1938 min. predsedu. Po Mníchove emigroval do Paríža, neskôr do USA.

Martanovič v liste z 24.VIII. podrobne rozpisuje trasu delegácie SNR po USA (po strediskách Slovákov). Hovorí o programe asi na šesť týždňov! A aj o tom, že slo-

venská Amerika je rozdelená na dva tábory a treba preto čo najviac správ o novom slovenskom živote doma. Asi na toto myslí Novomeský v závere listu z 22. X. A na druhý deň posla Martanovičov list gen. taj. KSS Š. Bašovanskému s komentárom: „Má tam niekoľko námetov, ktoré by bolo treba uskutočniť, resp., ktoré by bolo treba zodpovedať. Mám na mysli jednak vypravenie delegácií do USA (robotníckych), jednak odpoveď na rozličné povesti, ktoré o nás v USA kolujú. Prosil by som Ťa, keby si sa sám ujal vecí nadhodených v tomto liste, poprípade sám si Martanovičovi odpovedať.“

22. X. poslal Novomeský Plátkovi a Martanovičovi aj druhý list, v ktorom im predkladá návrh rozhlasových pracovníkov, aby krajanovia v USA pomohli získať silný a moderný krátkovlnný vysielač, ktorý by slúžil „temer výlučne pre krajanov v USA, v Kanade a v Južnej Amerike, bol by to teda vlastne ich vysielač“.

„Martanovičovská“ korešpondencia sa končí lístkom Novomeského Jánovi Čechovi 21. IV. 1947. „Osvedčený slovenský krajanový pracovník“ v USA — R. Martanovič — sa chce koncom júna t. r. natrvalo vrátiť do Bratislavy, kde si chce kúpiť rodinnú vilku. Prosí ho, aby bol „láskave nápomocný“ a prideliť mu „vhodný konfiškát“. V r. 1948-49 pracoval Martanovič ako predseda MV KSS, v r. 1949-55 ako predseda KNV a KV KSS v Bratislave.